

Україна і СВІТ

вступ до історії
та громадянської
освіти

Марина КАФТАН, Ірина КОСТЮК, Ксенія НОВІКОВА

УКРАЇНА І СВІТ: вступ до історії та громадянської освіти

Навчальні матеріали для пілотування
у 6 класах експериментальних закладів
загальної середньої освіти

Урок 26

Київ · Світич · 2023

ТЕМА 6. Як історики дізнаються про минуле.

§ 26. Різновиди історичних джерел. Пошук джерел історичної інформації.

Що таке історичні джерела та якими вони бувають?

Після ознайомлення з матеріалами параграфа й виконання завдань ти зможеш:

- пояснювати, що таке історичні джерела та які вони бувають;
- наводити приклади історичних джерел різних типів;
- формулювати запитання, на які можуть дати відповідь історичні джерела;
- визначати роль історичних джерел у дослідженні минулого.

1. Що таке історичні джерела та які вони бувають

1. Пригадай, що є предметом вивчення археологів. Чим саме археологія допомагає у вивченні минулого? Що називають артефактом (§ 10)?

2. Що вивчають допоміжні історичні науки?

Твої фотографії, зошити, одяг, навіть чеки із крамниці у твоїй кишені – усе це є джерелом інформації про твоє життя. Якщо ти маєш вдома санчата, то, ймовірно, живеш у місці, де інколи падає сніг. Якщо користуєшся мобільним телефоном, то маєш доступ до електроенергії. Якщо зазирнути до документів, то можна дізнатися твій день народження і Батьківщину. Якщо переглянути листування – зрозуміти твої стосунки з іншими людьми. За

твоїм взуттям та одягом можна з'ясувати, з чого вони виготовлені, яка існує промисловість, у якому кліматі ти живеш та які у тебе уподобання.

Людина всюди залишає за собою сліди, їх вивчають дослідники.

Усі свідчення минулого називають *історичними джерелами*.

Схема 1.

3. Які ще поняття ти можеш вписати у порожню клітинку **схеми 1**?

Як з джерел води утворюються струмки та річки, так і з предметів, відомостей, будівель, описів людей формується історичне знання.

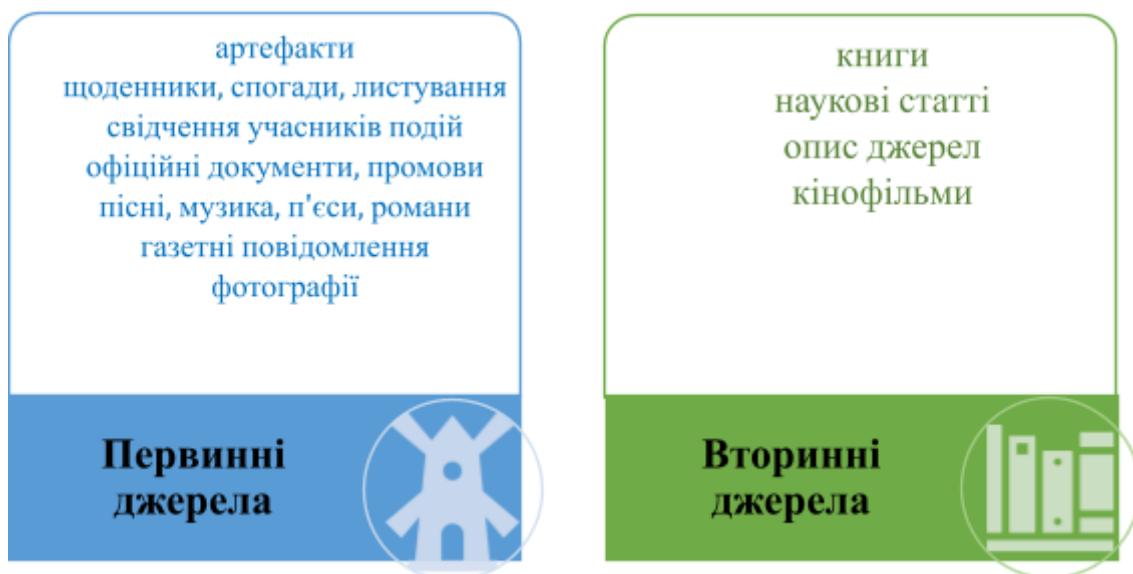
Історичне джерело – це носій історичної інформації, пам'ятка, що містить відомості про минуле.

Свідчення з минулого і про минуле становлять основу історичних досліджень. Історики збирають інформацію з історичних джерел і на її підставі формують уявлення і знання про те, як жили люди, чим займалися, що виготовляли, як будували й облаштовували своє житло, як воювали, у що вірили, чим захоплювалися. Це називають *реконструкцією минулого* (відтворенням певної історичної епохи). Що більше різноманітних

історичних джерел про подію, особу, явище, то повніша та яскравіша картина минулого.

Історичні джерела поділяють на кілька типів: *текстові* та *візуальні*, *матеріальні (речові)* та *письмові*.

Схема 2.

4. Визнач, до якого типу належать такі джерела:

- фотографія однокласників під час спільного проведення дозвілля;
- документальний фільм про місто/село/селище, де ти живеш;
- розповідь учасника подорожі;
- твоє свідоцтво про народження;
- біографія президента, яку написали журналісти;
- розповідь історика про те, як будували єгипетські піраміди.

Цей поділ є умовним. Той самий предмет може належати до кількох категорій, тобто бути джерелом історичної інформації різних видів. Наприклад, старовинна книжка може бути одночасно і речовим джерелом, і писемним. Один дослідник може дізнатися, на якому папері її друкували, і зробити висновок про вартість видання, його доступність для покупців. Інший науковець зацікавиться вмістом і дізнається, наприклад, про особливості правопису та наукові уявлення авторів.

Зауваж, сам по собі знайдений документ не може бути єдиним джерелом інформації. Історики завжди порівнюють дані з різних першоджерел, щоби скласти повну картину. Також вони розрізняють первинні та вторинні історичні джерела. Розглянь схему 2, щоб зрозуміти відмінність між ними.

2. Як здобувають інформацію з історичних джерел

Знайти історичне джерело мало, з нього ще необхідно здобути інформацію. Археологам недостатньо викопати артефакт, потрібно визначити його вік та *походження*, порівняти з подібними знахідками, щоб з'ясувати, наскільки це важлива й оригінальна річ. Дослідники з'ясовують, *хто, коли і як* його виготовив, для кого той чи інший артефакт призначався, *які матеріали та способи обробки* використовували.

Коли історик аналізує історичне джерело, йому цікаво дізнатися, був автор учасником події чи переказує почуте, створив він оригінальний твір чи скопіював чужий. Він хоче зрозуміти, в яких умовах автор діяв, які у нього були переконання тощо.

А втім, наші знання про минуле обмежені тим, що можна дізнатися з історичних джерел. Автори документів чи зображень можуть чогось не знати або помилятися. Деякої інформації в документах немає, бо вона здалася авторам очевидною. Наприклад, розповідаючи про Землю, ми не уточнюватимемо, скільки триває доба. Однак, якби колись випало листуватися з мешканцями інших планет, то довелось би писати і про 24 години, і про багато інших деталей. Розглядаючи картину, ми спираємося на власні знання того, яким було вбрання у ті чи інші часи, які предмети могли бути поряд з персонажами картини, запитуємо себе, що хотів зобразити художник і чому.

5. Випиши ключові слова з тексту та зроби з них ланцюжок порад для дослідника історичних джерел.

6. Проаналізуй **джерела 1, 2**. До якого типу/виду джерел ти можеш їх віднести? Чому?

7. Чому ці картини можуть бути не лише мистецьким витвором, але й історичним джерелом? Сформулюй запитання, які варто поставити та знайти відповіді, щоб ці картини розповіли про минуле.

8. З чого можна зрозуміти, що картини не лише створені у різний час, але й відображають різні історичні часи? Що ці картини розповідають про побут Голландії та України?

Джерело 1.

"Інтер'єр з жінками біля шафи з білизною". Голландський художник Пітер де Гох. 1663 р.

Джерело 2.

"Бабуся з дівчинкою". Український художник Іван Макушенко. 1936 р.

Підсумкові запитання і завдання

1. Що таке історичне джерело?

2. Чому історичні джерела є різних типів/видів? Які джерела потрібні істориком, щоб уявити й відновити для нащадків історичну подію чи явище?

3. Чому історики не можуть проводити дослідження без історичних джерел?

4. Які запитання потрібно поставити дослідникові, щоб зрозуміти історичне джерело та використати його у своїй розповіді про минуле?
